

IZVOD IZ DOKTORSKIH DISERTACIJA ODBRANJENIH
U TOKU 1965. GODINE

U toku 1965. godine dvanaest članova kolektiva Pravno-ekonomskog fakulteta u Nišu steklo je naučni stepen doktora ekonomskih odnosno pravnih nauka, nakon uspešno odbranjenih disertacija na fakultetima u Beogradu i Skoplju.

Ovako značajan uspeh postignut je pre svega zahvaljujući višegodišnjem radu samih autora disertacija. Međutim, značajan doprinos u izgradnji ovih naučnih kadrova našeg Fakulteta dali se nesumnjivo i profesori Pravnog fakulteta i Ekonomskog fakulteta u Beogradu odnosno u Skoplju, koji su u svojstvu mentora i članova komisija uložili napore da se započeti radovi sa uspehom i na vreme okončaju.

Redakcija „Zbornika radova“ objavljuje izvode iz izveštaja komisija o pregledu i oceni doktorskih disertacija — u želji da upozna širu javnost sa naučnim dostignućima naših novih doktora nauka.

1. *Dr Momčilo V. Dimitrijević* odbranio je doktorsku disertaciju „UPRAVLJANJE USTANOVAMA DRUŠTVENIH SLUŽBI SA NAROČITIM OSVRTOM NA ODNOS DRŽAVNIH ORGANA I USTANOVA DRUŠTVENIH SLUŽBI“ na Pravnom fakultetu u Beogradu dana 6. jula 1964. godine pred komisijom u sastavu: dr Nikola Stjepanović, redovni profesor, dr Pavle Dimitrijević, vanredni profesor i dr Vojislav Simović, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja komisije za ocenu disertacije:

Doktorska disertacije je podeljena na tri dela a sadrži materijal podeljen na trinaest glava u obimu od 295 norma-stranica i 21 stranice o izvorima i literaturi.

Prvi deo je uvodni. U njemu se daju pojam upravljanja i društvene službe, značaj upravljanja u društvenim službama, organizacioni oblici preko kojih se vrše društvene službe, kao i pojam i vrste ustanova, glavnih nosilaca društvenih službi. Najzad taj deo obuhvata razne sisteme upravljanja, društveno samoupravljanje i njegov razvoj.

U drugom delu se izlažu problemi upravljanja i delatnosti ustanova sa prethodnim osvrtom na odnose državnih organa i ustanova. Tako se najpre izlaže pitanje osnivanja i prestanka ustanove sa isticanjem onoga što je značajno za položaj ustanove — da ustanove ne mogu prestati samo voljom osnivača ili nekog drugog tela, već moraju biti ispunjeni određeni uslovi uz poštovanje propisanog postupka. Naročito je pažnja posvećena problemima organa upravljanja, njihovom nazivu, delokrugu i ovlašćenjima, njihovim međusobnim

odnosima, kao i aktima organa upravljanja. U prikazu akata „autor se trudi i u tome uspeva da ih prikaže sve, sa precizno određenim nazivima: statut, pravilnik, planovi i programi rada...“. U vezi sa statutima prikazana je i praksa u donošenju ovih akata, naročito kad je potrebna saglasnost odnosno potvrda nadležnog državnog organa, i uticaj ovih organa na ustanove. U ovom delu se izlaže i finansiranje a istovremeno i zalaže za sistem koji bi ustanovama pružio što veću samostalnost. Posebno se ističe raspodela ličnog dohotka s tim da nju vrši sama ustanova a da državni organi mogu određivati samo izvesna načela. Na kraju ovog dela se izlaže urušivanje i povezivanje ustanova i ističu principi integracije uz očuvanje samostalnosti i samoupravnosti ustanova.

Treći deo je posvećen odnosima ustanove sa osnivačem, korisnicima i interesentima, društveno-političkim organima, a naročito sa državnim organima kao zaštitnicima interesa društvene zajednice. Naročito se ističe da je regulisanje rada ustanove, a posebno kontrole, od strane državnih organa, motivisano potrebom obezbeđenja opštih interesa. Uloga organa komunalne zajednice je od posebnog značaja s obzirom da su društvene službe po svom karakteru u osnovi komunalne. U vezi sa kontrolno-nadzornim ovlašćenjima državnih organa prema ustanovama ističe se načelo zakonitosti i ustavnosti rada oba partnera. Izlažu se razne vrste nadzora: pravni, društveni (politički), upravni i sudski.

„Dajući opštu ocenu rada kandidata Dimitrijevića možemo reći da je on svoj zadatak — davanje razvoja upravljanja u ustanovama — u potpunosti ispunio. On ima vrlo određen i izgrađen stav u pogledu problema o kojima raspravlja, solidno poznavanje prava, teorije i prakse iz svoje oblasti... Kroz ceo rad jasno se vidi njegov stav da ustanove treba da se razvijaju u pogledu upravljanja i njegovih odnosa sa društvenim organima u pravcu što veće samostalnosti, ali u granicama datog stepena razvoja društveno-ekonomskog i političkog sistema naše zemlje. Kandidat Dimitrijević svoju temu obrađuje ne samo sa pravnog nego i sa političkog i organizaciono-tehničkog aspekta. Ponegde, od upotrebljava i uporedni metod. Imajući u vidu politički i organizacioni aspekt svoje teme, Dimitrijević raspravlja pojedina pitanja sa pravnog gledišta najpre de lege lata a kod najvažnijih pitanja ne propušta da zauzme svoj stav u pogledu solucije de lege ferenda. U zaključku možemo reći da je kandidat Dimitrijević svojom doktorskom disertacijom dao jedan ozbiljan i plodan rad i doprineo našoj pravnoj i političkoj nauci u oblasti problematike upravljanja i položaja ustanova društvenih službi.“ (Navod iz pomenutog referata.)

2. Danilo Ž. Marković odbranio je doktorsku disertaciju na Ekonomskom fakultetu u Beogradu 27. februara 1965. godine pod nazivom: „PRIGRADSKA NASELJA NIŠKIH RADNIKA — PRILOG SOCIOLOŠKO-EKONOMSKOM PROUČAVANJU LOKALNIH DRUŠTVENIH ZAJEDNICA KOD NAS“, pred komisijom koju su sačinjavali: dr Nikola Vučo, redovni profesor, dr Vladimir Rašković, vanredni profesor i dr Žarko Bulajić, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

Doktorska disertacija sadrži pored uvodnog dela četiri poglavlja sa zaključkom i nekoliko ilustrovanih priloga, i to: 1. Lokalna zajednica kao predmet sociološko-ekonomskog proučavanja, 2. Nastanak i razvoj prigradskih na-

selja niških radnika, 3. Život u prigradskim naseljima niških radnika, 4. Odnos prigradskih naselja niških radnika prema okolini.

U prvom delu Marković polazi od analize pojmovne određenosti lokalne zajednice uzimajući za startnu osnovu Marksovu definisanost društva na liniji prvenstvenog razgraničavanja društva od prirode da bi odmah zatim, ukazao na egzaktnost pojmovne određenosti društva determinisane istorijskim faktorima i okolnostima.

Na takav način, Marković se u polaznoj osnovi razgraničava od vladajućih građansko-socioloških teorija o apstraktnosti društva i o njegovom dvostepenom razvoju (primitivna i moderna — civilizovana društva), i potencira razvoj društva preko kvalitativno-istorijske heterogenosti i klasne određenosti a ne preko apstraktne homogenosti odvojene van prostora i vremena. Otuda se i društveni život izražava kao praktičan, određen, istorijski uslovljen karakterom produkcionih odnosa jednog konkretno posmatranog društva.

Svođeci teoretski pristup na konkretna definisanja lokalne zajednice (kao pojedinačnog društva) autor polazi i od terminološke neujednačenosti koja postoji u raznim svetskim jezicima za određivanje u osnovi istog pojma (kao, na primer, „community”, „local community”, „gemeinschaft” itd.).

Navodeći Hillery-ova istraživanja o preko devedeset definicija o lokalnim zajednicama, autor izvlači njihovu zajedničku osnovu — da se radi o prostoru i ljudima, polemišući zatim o osnovnim reprezentativnim definicijama, na primer, Mac Iver-a, R. König-a, Ch. T. Jonassem-a i drugih, a uz to i o definicijama nekih naših autora — E. Pusića, J. Goričara i drugih, dajući pri tom — na osnovu pozitivne racionalnosti prethodnih definicija — i svoju definiciju lokalne zajednice (strana 12): „Lokalna društvena zajednica je teritorijalna društvena grupa u kojoj ljudi provode svoj svakidašnji život, stupaju u međusobne odnose koji su uslovljeni, pre svega, neposrednim zajedničkim životom na određenom geografskom prostoru i kojoj pripadaju određene društvene funkcije od zajedničkog interesa pre svega, za ljude koji je čine”.

Autor zatim analizira vrste lokalnih zajednica prihvatajući klasifikaciju ljudskih naselja na ekumene („naseljena zemlja”), predele, sela i gradove.

Pozitivno je što se autor u analizi vrsta zajednica zadržava na osnovnim ljudskim naseljima — gradovima i selima, iako poriče opštu pojmovnu određenost kakva je osnovna različitost između te dve vrste naselja, dajući pri tom iscrpne statističke i druge podatke o ovoj heterogenosti mišljenja.

Ukazujući na teoretsku fundiranost svoje definicije lokalne zajednice, autor prilazi konkretnoj analizi naselja niške teritorije, koja usredsređuje kao prelazne oblike između najvažnijih vrsta lokalnih zajednica — sela i gradova i kao takve razmatra u toku celog analitičkog postupka.

Autor sasvim opravdano daje pregled izučavanja lokalnih zajednica u drugim zemljama i sa dužnom pažnjom ističe značaj radova jugoslovenskih mislilaca, kao što su radovi Vuka Karadžića, Jovana Cvijića, Đ. Tasića, Sretena Vukosavljevića i dr., održavajući pri tom kontinuitet sve do savremenih društveno-političkih analiza o savremenoj komuni u našoj društvenoj stvarnosti.

Analizirajući nastanak prigradskih naselja niških radnika, autor ističe njihov nastanak kao posledicu intenzivnog razvoja privrede Niša a sa tim i koncentracije stanovništva u Nišu, što je prvenstveno povećavalo nestašicu stanova i zaoštravalo stambeni problem uopšte.

U tom pogledu autor izvodi i zaključak da su niška prigradska naselja nastajala uticajem nesrazmere između broja zapošljenih u niškim radnim orga-

nizacijama i tempa stambene izgradnje. Pri tome je porast stanovništva odnosno slivanje seoskog stanovništva u grad bilo neuporedivo veće nego što se očekivalo i što se planski prognozama predviđalo. To je sve skupa nametnulo višestruke i neočekivane probleme koje prirodan razvoj grada nije zahtevao u takvom intenzitetu, naročito kad se tiče komunalnih delatnosti gde su potrebe rasle brže od realnih mogućnosti njihovog zadovoljavanja. Tako brzi razvoj prigradskih naselja poseljačivao je na određeni način teritoriju grada, a što je u mnogome uticalo i na razbijanje normi urbanističkog života i samog grada.

U trećem delu autor određuje osnovne uslove života u prigradskim naseljima obuhvatajući kako materijalnu stranu — izgradnju stanova, urbanističko-komunalna rešenja i dr., tako i oblike društvenog života: porodične, susedske i slične odnose. Ovde je na empirički način izložena suština transformacije oblika života iz doseljeničke društvene sredine u novoj društvenoj konfiguraciji a istovremeno ukazane i osnovne suprotnosti između novog i starog koje se održava u naseljima.

U četvrtom delu se razmatra odnos prigradskih naselja nižih radnika prema okolini, a naročito prema opštini i radu njenih organa.

Odnos prigradskih naselja prema gradu Nišu izlaže se u dvostrukom smislu — naselja koja se nalaze na teritoriji Niša trpe određen neposredni uticaj grada, ali isto tako njihovi stanovnici žive i „svojim“ životom. Naselja žive na određen način i svojim sopstvenim životom. Analizira se i odlazak stanovništva iz naselja u grad, kao i proporcionalnost odnosa u tom pogledu.

Doktorska disertacija druga Markovića je značajna, jer se autor prihvatio da u njoj obradi jedan aktuelan problem iz oblasti naše neposredne društveno-ekonomske stvarnosti, a iz domena urbane sociologije.

3. *Dr Miliwoje Andrejević, docent Pravno-ekonomskog fakulteta u Nišu, „ODGOVORNOST ZA ŠTETU KOJU PRIČINI ŽIVOTINJA“*, doktorska disertacija odbranjena 6. februara 1965. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu pred komisijom u sastavu: dr Mihailo Konstantinović, redovni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Borislav Blagojević, redovni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu i dr Živimir Đorđević, vanredni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

Doktorska disertacija podeljena je na tri dela, uvod i zaključak. Pojedini delovi su podeljeni na glave, a glave na odseke.

U prvom delu govori se o pojmu životinje, vrstama životinja i pravnoj kvalifikaciji životinja. U drugom delu izlaže se istorijski razvoj odgovornosti za štetu koju pričinju životinja od najstarijih vremena do savremenog pozitivnog prava. Prikazuje se krivičnopravna, upravna i građanskopravna odgovornost u vavilonskom, jevrejskom i rimskom pravu u robovlasničkom periodu, zatim u francuskom, engleskom, nemačkom i srpskom pravu u feudalnom periodu. U trećem delu govori se o odgovornosti za štetu koju pričinju životinja u savremenom pozitivnom pravu. Izlažu se sve tri vrste odgovornosti pri čemu je najviše mesta dato građanskopravnoj odgovornosti, jer je ona i najrazvijenija. Prikazuje se građansko-pravna odgovornost u svim njenim vidovima u vezi sa štetom koju pričinju životinja, i to u francuskom, engleskom, nemačkom, švajcarskom, austrijskom, sovjetskom, poljskom i našem pravu, a u vezi

sa nekim pitanjima i u drugim pravnim sistemima. Opširno se govori o prostiranju odgovornosti za štetu koju pričinu životinja, o osnovu odgovornosti, o uslovima odgovornosti, o odgovornim licima i isključenju odgovornosti.

Posle izlaganja o odgovornosti za štetu koju pričinu životinja od najstarijih vremena do naših dana, pojedinih faza kroz koje je prošla ova odgovornost i tendencija u savremenom pravu i pravnoj praksi, kao i o složenosti savremenih uslova života, drug Andrejević zaključuje da je životinja opasna stvar i da za štetu koju ona pričinu treba ustanoviti objektivnu odgovornost, tj. pored postojećih dati oštećenom još jedan put da realizuje svoje pravo na naknadu štete.

Doktorska disertacija Milivoja Andrejevića obuhvatila je kompleksno pitanje odgovornosti za štetu koju pričinu životinja od najstarijih pravnih sistema do naših dana, tj. i krivičnopravni, i upravnopravni i građanskopravni vid. Takav način rada je od autora zahtevao da izađe iz građanskopravnog okvira kao uže sfere njegovog neposrednog interesovanja, što je zahtevalo poseban napor ali je dalo i nov kvalitet radu. To međutim nije ništa oduzelo osnovnoj preokupaciji autora: pitanju građanskopravne odgovornosti za štetu koju pričinu životinja. To je upravo znatno doprinelo boljem sagledavanju problema odgovornosti za štetne postupke koje učini životinja.

Da bi obradio pitanja pojma životinje, autor je morao da se pozabavi studijama i rezultatima u oblasti biološke nauke i da sumirajući te rezultate pokuša da da pravni pojam životinje. Pri tome je imao posebne teškoće s obzirom da je pravna nauka do sada uglavnom polazila od pojma životinje kao unapred poznatog, što u stvari nije bio slučaj. Na osnovu ispitivanja stanja biološke i pravne nauke, autor dolazi do saznanja da pravo neka živa bića, koja spadaju u oblast biljnog sveta, uvršćuje u oblast životinjskog sveta. Smatrajući da je to neopravdano, predlaže da se sa stanovišta prava ova živa bića izdvoje iz životinjskog sveta i da se formira posebna oblast u oblasti odgovornosti: odgovornost za štetu koju pričinu biljke. Može se konstatovati da ova ideja predstavlja jedan od doprinosa autora u oblasti odgovornosti za štetu.

Raspravljajući o građanskopravnoj odgovornosti za štetu koju pričinu životinja, autor nas upoznaje sa pojavom i evolucijom ove odgovornosti, sa zakonodavnim, sudskim i teorijskim pravnim shvatanjima o njoj, sa uporednopravnim rešenjima, kao i pravnim sistemima pojedinih zemalja.

Doktorska disertacija druga Andrejevića u celini, kao i u pojedinim delovima, rađena je temeljno, savesno i sa shvatanjem značaja i teškoća problema odgovornosti za štetu koju pričinu životinja. Stavovi zakonodavstva, sudske prakse i pravne teorije su kritički izlagani. Sopstveni stavovi su jasno i čvrsto zauzeti.

Doktorska disertacija druga Andrejevića predstavlja solidan, uspešan i dokumentovan rad. Ona je, u isto vreme, i prvi sveobuhvatni rad u nas povodom pitanja odgovornosti za štetu koju pričinu životinja. Otuđena ona popunjava jednu prazninu u našoj pravnoj teoriji. S obzirom na sve svoje odlike, ona može da koristi sudskoj praksi, pravnoj teoriji, zakonodavnom radu, kao i svima onima koji su zainteresovani za pitanja odgovornosti za štetu koju pričinu životinja.

4. Dr Živojin Perić: „PLANIRANJE REPRODUKCIJE U PREDUZEĆU“, doktorska disertacija odbranjena 29. marta 1965. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu pred komisijom u sastavu: dr Stevan Kukoleča, redovni

profesor, dr Mirko Dautović, vanredni profesor i dr Dušan Čobeljić, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja komisije za pregled i ocenu doktorske disertacije:

U uvodnom izlaganju kandidat Perić formuliše probleme planiranja koje želi da obradi pod naslovom „Planiranje reprodukcije u preduzeću“. On, pre svega, ukazuje na činjenicu da se poslovni ljudi u preduzeću bave planiranjem tako dugo koliko postoji i samo preduzeće, ali ova aktivnost do najskorijih dana, ni po svojim principima — ekonomskim i organizacionim — ni po metodama sprovođenja postupka planiranja, nije uspela da se digne na ozbiljniji naučni nivo.

Dajući kritičku ocenu domaćih i stranih radova koji tretiraju problematiku planiranja u preduzeću, kandidat izvodi zaključak da se svi ti radovi mogu podeliti u dve osnovne grupe: u prvoj grupi su radovi koji na plan u preduzeću i na samo planiranje gledaju kao na tehnički instrument poslovne politike preduzeća; u drugoj grupi su pak radovi koji plan shvataju znatno šire tako da plan predstavlja naučni postupak predviđanja budućih stanja ekonomije preduzeća — u stvari naučni postupak formiranja buduće poslovne politike preduzeća. Svrstavajući radove na kojima zasniva ovu konstataciju u jednu od ove dve grupe, kandidat Perić konstatuje da veći broj radova ima prvu orijentaciju, dok se kod srazmerno malog broja radova naziru elementi druge orijentacije.

Zauzimajući sopstveni stav u ovoj dilemi osnovne orijentacije u planiranju, kandidat Perić odbacuje prvu orijentaciju i prilazi planu u preduzeću kao postupku naučnog predviđanja budućih ekonomskih rezultata, a time i predviđanja mera poslovne politike preduzeća za ostvarenje tih rezultata. Sa ovakvim osnovnim prilazom kandidat na sledeći način formuliše svoj glavni zadatak koji želi da reši u tezi: — definisati institucionalne probleme i dati takva rešenja tih problema koja obezbeđuju funkciju plana u iznetom smislu, tj. kao postupka naučnog formiranja osnovnih mera poslovne politike; — definisati i raspraviti osnovne ekonomske i metodološke probleme postupka planiranja, opet sa ciljem da se kroz taj postupak dođe do one sadržine plana preduzeća na kojoj će moći čvrsto da počivaju naučno formulisane mere poslovne politike.

Razradu problema planiranja reprodukcije u preduzeću, formulisanih na izneti način, kandidat Perić vrši kroz dva dela svoje disertacije. U prvom delu, podeljenom u četiri glave, on obrađuje institucione probleme planiranja, dok u drugom delu, podeljenom u tri glave, formuliše i razrađuje ekonomske i metodološke probleme planiranja u preduzeću.

U glavi VII kandidat obrađuje problematiku planiranja ulaganja u reprodukciju. S obzirom na značaj ulaganja u reprodukciju za kvalitet konkretne ekonomije, težište kandidatovog izlaganja je upravo na ovoj glavi. To se vidi i po samom obimu glave, jer ona iznosi skoro 100 strana u tezi od 420 strana. U obradi opštih problema ulaganja u reprodukciju, težište kandidatovog izlaganja je na faktorima koji uslovljavaju ta ulaganja. Značajniji je kandidatov doprinos u obradi problema planiranja ulaganja u sredstva za rad.

Na kraju teze kandidat daje zaključke do kojih je došao na osnovu celokupnog izlaganja u tezi. Ti zaključci su u stvari rekapitulacija najznačajnijih principijelnih stavova kandidatovih po pojedinim tretiranim pitanjima, koji su izneti i obrazloženi na odgovarajućim mestima. Međutim, iako rekapitulacija

već iznetih stavova, oni odražavaju celovitost kandidatove koncepcije planiranja reprodukcije u preduzeću i ukazuju na konzekventnost kandidatovu u obrazloženosti i obradi te koncepcije.

Kandidat prilaže i jedan aneks u kome su izloženi rezultati ankete „O organizaciji i postupku planiranja u industrijskim preduzećima“, koju je sproveo sam kandidat u sopstvenoj režiji i sopstvenim sredstvima, a koja je bila jedna od glavnih kandidatovih informacija pri ocenjivanju i izvođenju zaključaka o pojedinim institucijama planiranja u našim preduzećima. Broj radnika zaposljenih u tim preduzećima iznosi oko 200.00 što pokazuje da je anketom obuhvaćen značajni deo industrije.

U inače solidno postavljenoj sistematizaciji građe u iznetom smislu, kandidat je održao proporciju u stepenu produblivanja problema izloženih u pojedinim glavama.

Iz izloženog prikaza sadržine teze i njenih navedenih osnovnih karakteristika može se zaključiti da kandidat vlada naučnim metodom. On problem jasno postavlja, počev od uvodne formulacije osnovnog problema pa preko njegove razrade kroz sve glave u izlaganju. On dalje problem razrađuje na njegove postavke do onog stepena koji mu je potreban da bi mogao da ga analizira u meri neophodnoj za izvršenje sinteze i izvođenje zaključka.

Pozitivan je doprinos i literatura koja je prezentirana u tezi. Spisak pobrojane literature — domaće i strane — pokazuje da je kandidat konsultovao veliki broj objavljenih izvora u kojima se tretira ova tematika.

5. *Živorad Zlatković: „EKONOMSKI FAKTORI KOJI USLOVLJAVAJU POJAVU I PERSPEKTIVU TRGOVINE NA VELIKO KAO POSREDNIKA U ROBNOM PROMETU“*, doktorska disertacija, odbranjena 1. aprila 1965. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu pred komisijom koju su sačinjavali: dr Mirko Dautović, vanredni profesor, dr Stojan Novaković, vanredni profesor i dr Živko Kostić, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

Doktorska disertacija Živorada Zlatkovića ima 216 stranica a sastoji se od predgovora, uvoda, četiri dela, zaključaka i dva posebna priloga.

Tema koju je kandidat obradio kao svoju doktorsku disertaciju i uopšte materija iz oblasti trgovine — nisu često na spisku prijavljenih a još manje branjenih doktorskih disertacija, bar što se tiče naše zemlje. Zasluga je kandidata Zlatkovića što se prihvatio da obradi jedan značajan problem iz oblasti prometa robe kao faze u procesu društvene reprodukcije...

Ocenjujući doktorsku disertaciju kandidata Živorada Zlatkovića, možemo reći da ona predstavlja vrlo ozbiljan naučnoistraživački rad u oblasti trgovine i ekonomike trgovinskih preduzeća. Njen značaj je u toliko veći što se pitanjima iz oblasti trgovine i poslovanja trgovinskih preduzeća na nivou naučnoistraživačkog rada malo ko kod nas do ove disertacije bavio. Metod koji je kandidat Zlatković primenio u svom istraživačkom radu isto tako ukazuje na zrelost i sposobnost kandidata za samostalan naučnoistraživački rad. On se jednako služio istorijskom i komparativno-analitičkom metodom kako u isticanju i objašnjavanju pojava tako i u njihovoj kvantitativnoj numeričkoj analizi.

Ističemo da je Zlatković došao do niza argumentovanih zaključaka koji će biti korisni i za našu ekonomsku politiku i praksu u oblasti trgovine...

Četvrti zaključak do koga je autor ove disertacije došao, koji predstavlja i odgovor na postavljenu dilemu kakvo je mesto i uloga trgovinskih preduzeća na veliko u socijalističkoj privredi našeg tipa, jeste da je potrebno formirati snažno trgovinsko preduzeće sa velikim brojem savremeno opremljenih prodavnica, lociranih na teritoriji većeg broja komuna i da takvo preduzeće treba da bude jedini posrednik u prometu robe između proizvođača i potrošača. Prema tome autor se jasno opredelio, na osnovu izvršenih analiza, za jednu jedinu kariku, jedinog posrednika u robnom prometu — snažno trgovinsko preduzeće na malo.

6. *Dr Dragoljub Stojiljković: „ELASTIČNOST TRAZNJE U TEORIJI I EMPIRIČKIM ISTRAŽIVANJIMA“*, doktorska disertacija odbranjena 10. aprila 1965. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu pred komisijom u sastavu: dr Zoran Pjanić, dr Žarko Bulajić i dr Miloš Samardžija.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

Polazeći od savremenih potreba da se usavrši planiranje i od konstatacije da analiza tražnje čini jednu od polaznih osnova za dobro postavljanje određenih planskih zadataka, drug Dragoljub Stojiljković uzeo je za predmet svoje doktorske disertacije elastičnost tražnje u teoriji i empiričkim istraživanjima. On posmatra proizvodnju, raspodelu, razmenu i potrošnju kao dijalektičko jedinstvo procesa društvene reprodukcije u kome primat pripada proizvodnji. Razmena zavisi od proizvodnje i raspodele, ali zato i sama ima uticaja na celokupni tok kružnog kretanja sredstava i proizvoda. Stoga, njegova disertacija obuhvata veoma širok dijapazon ekonomskih problema, počev od Marksove teorije realizacije pa zaključno do projiciranja tražnje. Njegov postupak u analizi je klasičan Marksov metod, koji obuhvata kako kvalitativne tako i kvantitativne aspekte izučavanih pojava. Drug Stojiljković smatra da ekonomska teorija ne sme da bude neutralna prema ekonomskoj strukturi društva, pa bi usko kvantitativna analiza ostavila po strani uticaj društvenih odnosa, istorijskih uslova razvitka, klasne pripadnosti, ideologije itd. na kretanje i karakter tražnje i potrošnje. S druge strane, po njegovoj oceni, najznačajniji doprinos građanske ekonomske misli od sedamdesetih godina prošlog veka do danas jeste uvođenje nove metode ekonomske analize primenom matematike i statistike . . .

Doktorska disertacija obuhvata oko 400 stranica teksta i sadrži šest poglavlja, a u njoj korišćena literatura broji 112 knjiga i blizu 70 članaka od raznih autora, ponajviše iz savremene anglosaksonske i francuske škole. Obim disertacije ne dolazi do izražaja samo u podacima izraženim brojevima nego i u širini i temeljitosti obrade obuhvaćenih problema.

Prvo poglavlje „Marksova teorija realizacije“ sastoji se od četiri dela, posvećenih realizaciji kao sastavnom elementu teorije društvene reprodukcije, proporcijama društvene reprodukcije kao okvirima za realizaciju robe, realizaciji kao uslovu za ostvarenje srazmere društvene reprodukcije i ravnoteži između proizvodnje i potrošnje kao okviru za uspostavljanje odnosa između ponude i tražnje . . .

Drugo poglavlje „Zakon tražnje“ takođe ima četiri dela. U prvom se objašnjava pojam, struktura i uloga tržišta . . . U delu o osnovnim komponentama ponude i tražnje, dosta sumarnom, doktorand sigurno izlaže, na osnovu originalne literature, stavove Marksa, engleskih klasika, Seja i drugih vulgarnih

ekonomista, Kurnoa, Valrasa, Maršala i Kejnza o tražnji. Odmah u sledećem delu on tumači osnove različitog definisanja i shvatanja tražnje od strane navedenih pisaca... Razmatrajući razvoj pojma samog zakona tražnje, Stojiljković navodi Hiksovu klasifikaciju o četiri perioda u njegovoj dosadašnjoj egzistenciji i razvoju. Ipak, svoje pozitivno izlaganje daje kroz Kurno-Maršalov zakon tražnje... Valrasov zakon tražnje..., Slutski-Huiks-Alenov zakon tražnje... i Mur-Šulcov zakon tražnje... Doktorand analizira i sve teorijske osnove, počev od teorije korisnosti pa do savremenih učenja o izboru potrošača, relevantne za formulisanje opšteg zakona tražnje.

Treće poglavlje „Elastičnost tražnje“ obrađuje poznate pojmove elastičnosti tražnje, cenovne elastičnosti, lučne elastičnosti, unakrsne elastičnosti, elastičnosti anticipacije, dohodovne elastičnosti itd. ... Poglavlje se završava jednim dodatkom o teoriji komplemenata i supstituta...

Četvrto poglavlje posvećeno je metodima i dosadašnjim rezultatima empiričkog istraživanja tražnje... Kod metoda istraživanja Stojiljković izlaže tržišnu statistiku... i analizu na osnovu podataka o porodičnim budžetima. On daje posebno mesto i statističkom obrađivanju kriva tražnje i kriva ponude... Ovo poglavlje se završava iscrpnim istorijatom istraživanja tražnje i dosadašnjih rezultata... U disertaciji su navedene sve poznatije analize o koeficijentima cenovne elastičnosti tražnje... Autor daje i numeričke rezultate elastičnosti tražnje u odnosu na dohodak...

Peto poglavlje „Kvalitativni elementi“... Kvalitativna analiza je data kroz uticaj epohe, zemlje i klasne pripadnosti na obim i strukturu tražnje. Ovo poglavlje sadrži i jedan pokušaj da se elastičnost tražnje prikaže kao osnova za klasifikaciju proizvoda... U dodatku poglavlja izloženi su izuzeci (Gifenov paradoks, Veblenov slučaj i uticaj špekulacije).

Poslednje poglavlje „Projeciranje tražnje“ jeste istovremeno i zaključno razmatranje druga Stojiljkovića o analiziranim ekonomskim pojavama. Po njemu projeciranje tražnje predstavlja element u planiranju društvene reprodukcije... Teza se završava stavom da proučavanje tražnje i njeno projeciranje u socijalističkom planiranju treba da odražava objektivne ekonomske zakone: zakon srazmerne raspodele društvenog rada, zakon ekonomije društvenog rada, bez čijeg poznavanja i korišćenja nije moguće obezbediti brzi razvoj i jačanje materijalnih proizvodnih snaga i socijalističkih proizvodnih odnosa.

Drug Dragoljub Stojiljković dao je jedno kompletno delo o problemima tražnje i njenom mestu u procesu društvene reprodukcije. Posle rata na našim univerzitetima bilo je teza o nekim problemima tražnje, ali ona su predstavljala parcijalna izučavanja teorijskih osnova izučavanja tržišta, Maršalovog zakona tražnje i slično. U ovoj veoma velikoj i složenoj materiji drug Stojiljković je ispoljio odlično poznavanje, što mu je omogućilo da da mnoge sigurne i prihvatljive zaključke...

7. Ljubiša Jovanović: „ALKOHOLIZAM I KRIMINALITET U BEOGRADU“, doktorska disertacija, odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu 16. aprila 1965. godine pred Komisijom koju su sačinjavali: dr Milan Milutinović, vanredni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Miloš Radovanović, vanredni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu i dr Momčilo Vasilić, vanredni profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

„U literaturi koja tretira socijalnu problematiku alkoholizma ima veoma mali broj radova naučnoistraživačkog karaktera, koji je posvećen konkretnom proučavanju problematike alkoholizma na teritoriji jednog grada, pa se stoga može reći da predmetna disertacija ispoljava izvesne zanimljive i specifične crte u tom pogledu. U konkretnoj obradi problema alkoholizma kao velikog socijalnog zla na teritoriji jednog tako velikog grada kao što je Beograd leži, po našem mišljenju, poseban značaj ovog rada.

U svom radu kandidat je prišao kompleksnoj obradi problema alkoholizma u Beogradu, nastojeći da ga osvetli kao zdravstveni, porodični, privredni i kriminalni problem. Takav pristup u obradi ovog problema je u osnovi pravilan. Alkoholizam se ne može izdvojeno posmatrati sa stanovišta pojedinih strana — ukoliko se ispoljava težnja u pravcu njegovog osvetljavanja kao totalne pojave, tj. u pravcu objašnjavanja svih strana i manifestacija u društvenom životu. Ta njegova složenost zahteva integraciju svih vidova dejstva u jednu celinu kako bi se dobila bar približna slika o raširenosti ove pojave i ispoljavanju njene celokupne štetnosti na društveni život našeg glavnog grada. Istina, kandidat je posvetio glavnu pažnju alkoholizmu kao kriminogenom faktoru, ali imajući u vidu da bez prethodnog razmatranja alkoholizma kao socijalnog i medicinskog problema nije moguće sagledati njegovo kriminogeno dejstvo, niti odrediti efikasne mere i sredstva borbe protiv alkoholizma, posvetio je značajnu pažnju i osvetljavanju tih aspekata istraživanog problema.

Svoj rad „Alkoholizam i kriminalitet u Beogradu“ kandidat Jovanović je podelio u tri posebna dela, koja su međusobno tesno povezana te predstavljaju organsku celinu, koja je sublimirana u zaključcima disertacije. U prvom delu se govori o alkoholizmu kao socijalno-medicinskom problemu Beograda, u drugom delu o alkoholizmu kao kriminogenom faktoru, dok se treći deo odnosi na politiku suzbijanja ove negativne društvene pojave...

Za ovaj rad se može reći da je u osnovi rezultat vrlo savesnog i pedantnog prikupljanja činjenica o alkoholizmu u Beogradu i njegove obrade za istaknuti period. Kandidat je uporno nastojao da prikupi sve potrebne činjenice do kojih nije tako lako doći, s obzirom da o njima vode evidenciju razni organi, kao i da te evidencije nisu sasvim tačne i podesne za vršenje egzaktnih analiza i proučavanja. Radi toga on je morao vršiti razne komparacije i pribegavati proveravanjima mnogih podataka samo da bi došao do što realnijih činjenica koje omogućavaju vršenje analiza i uopštavanja pri čemu je morao uložiti mnogo vremena i truda. Na osnovu tako prikupljenog i proverenog materijala, on je vršio razne analize i došao do mnogih zaključaka, koji su vredni pažnje naročito sa praktično-političkog i posebno preventivnog stanovišta.

Ako se doktorska disertacija Jovanovića sagleda u celini, može se reći da ona predstavlja solidan naučni rad i koristan doprinos našoj socijalnoj patologiji i kriminologiji, u kome su pedantno i studiozno obuhvaćene najvažnije strane izučavanog problema uz adekvatno korišćenje postojeće literature i naše prakse“.

8. *Dragoljub Simonović: „DRUŠTVENO-EKONOMSKA KRETANJA U ZAPLANJU 1945–1964.“*, doktorska disertacija odbranjena 29. maja 1965. godine na Ekonomskom fakultetu u Skoplju pred komisijom koju su sačinjavali: Vančo Burzevski, redovni profesor, dr Panče Kiroski, vanredni profesor i dr Dančo Zografski, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

Tema koju Dragoljub Simonović, asistent Pravno-ekonomskog fakulteta u Nišu, obrađuje u svojoj doktorskoj disertaciji predstavlja osobiti interes za teoriju i praksu. Konkretno uzeto, Zaplanje je mali rejon u srezu Niš, sa 34 sela i 23.965 stanovnika. Praktično pak, radi se o problemima razvitka socijalističkih proizvodnih odnosa u konkretnim uslovima zaostale privrede sa nerazvijenim proizvodnim snagama, slabim komunikacijama i krupnim ostacima produkcionih odnosa koji su karakteristični za nerazvijen kapitalizam.

Ova problematika je značajna pre svega za rejon koji se ispituje i za one rejone koji imaju sličnu problematiku, a geografski i ekonomski su povezani sa Zaplanjem. Ali ova problematika je značajna i za mnoge druge nerazvijene rejone (u prvom redu za planinske) koji se nalaze na sličnom stepenu društveno-ekonomskog razvitka.

Doktorska disertacija ima 259 stranica ili oko 16 autorskih tabaka. Rad je podeljen na 4 glave i ima opšti zaključak. U prvoj glavi pod naslovom „Opšti osvrt na Zaplanje“ dat je opšti pregled teritorije na kojoj su vršena ispitivanja i društveno-ekonomski razvitak toga rejona od oslobođenja do danas. U drugoj glavi „Seljačka gazdinstva u Zaplanju“ ispitivane su konkretne promene na individualnim poljoprivrednim gazdinstvima koja predstavljaju ekonomsku osnovu za život zaplanjskih sela. U trećoj glavi „Seljačka domaćinstva u Zaplanju“ prikazani su rezultati istraživanja seoskog domaćinstva u Zaplanju. U četvrtoj glavi „Odnos gazdinstva i domaćinstva“ istraživane su promene u odnosu između gazdinstva i domaćinstva u Zaplanju, koje su nastale u toku dosadašnjeg razvitka socijalističkih odnosa.

Na kraju svog rada autor daje osnovne zaključke koji mogu da se rezimiraju na sledeći način. U Zaplanju je do socijalističke revolucije postojala u osnovi naturalna privreda. U toku dosadašnjeg razvitka taj naturalni karakter privređivanja već je razbiven. U tome pravcu je delovalo više faktora. Jedan takav faktor su bile seljačke radne zadruge, koje su radikalno razbile staru organizaciju seljačkog gazdinstva. Industrijalizacija, i u vezi s njom zapošljavanje van sopstvenog gazdinstva, predstavlja drugi značajan faktor. Treći takav faktor je angažovanje socijalističkih organizacija u samoj poljoprivrednoj proizvodnji. One su to postigle uvođenjem novih poljoprivrednih mašina, novih tehnoloških procesa, i novih kultura, kao što je duvan i dr. Nosilac proširene reprodukcije polako postaju socijalističke privredne organizacije, jer sitno seljačko gazdinstvo nema uslova za nabavku i racionalno korišćenje savremenih sredstava za proizvodnju.

Promene u organizaciji i poslovanju seljačkog gazdinstva, kao i zapošljavanje van tog gazdinstva, prouzrokovale su promene u organizaciji domaćinstva. Domaćinstvo sada više nije organizovano prema potrebama sopstvenog gazdinstva. U novim uslovima ono i ne može da bude tako organizovano zato što sada ono nije jedini izvor prihoda. Osim najstarijeg domaćina na organizaciju domaćinstva sada utiču i drugi članovi koji obezbeđuju dohodak. Oni sve više utiču i na organizovanje života u kući.

Ovako izmenjena organizacija domaćinstva vrši sada obratan uticaj na seosko gazdinstvo, odnosno izaziva dalje promene u njegovoj organizaciji, u njegovoj strukturi pa i u njegovoj proizvodnoj orijentaciji. Kao rezultat svih tih promena vrši se konkretno odvajanje seljačkog gazdinstva od domaćinstva, što utiče vrlo pozitivno na razvitak proizvodnih snaga i produkcionih odnosa na selu.

Komisija je mogla da utvrdi sledeće:

1. tema koju je obradio Dragoljub Simonović je od opšteg značaja za nauku i praksu u izgradnji socijalističkih odnosa, a naročito za nerazvijene planinske rejone;

2. kandidat je prikazao solidnu pripremu i poznavanje naučnih metoda u korišćenju raspoloživih publikovanih i originalnih materijala i u sopstvenom istraživanju terena,

3. kandidat je uspeo da utvrdi promene koje su nastale u ovom rejonu u kome je socijalistička revolucija zatekla nerazvijene proizvodne snage i zaostale društvene odnose. Iz disertacije se vide specifični problemi na koje je nailazio razvitak socijalističkih odnosa u jednom planinskom rejonu. Autor nam je sa uspehom prikazao konkretne uslove koji su izazvali te specifične probleme u toku dosadašnjeg razvitka i koji će, sasvim verovatno, i u skoroj budućnosti vršiti određeni uticaj. Na taj način, doktorska disertacija pokazuje rezultate agrarne politike naše zemlje u izgradnji socijalističkih odnosa na selu. Ali utvrđujući promene na koje je naišla realizacija agrarne politike u jednom nerazvijenom rejonu, disertacija praktično daje doprinos njenoj daljoj uspešnoj realizaciji.

9. *Dobrosav M. Mitrović: „KLAUZULE NEODGOVORNOSTI U TRGOVAČKOJ KUPOPRODAJI SA STRANIM ELEMENTOM“*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu 30. juna 1965. godine pred komisijom u sastavu: dr Borislav Blagojević, redovni profesor, dr Mihajlo Jezid, redovni profesor i dr Radomir Đurović, docent.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

U uvodu svoje doktorske disertacije D. Mitrović najpre ukazuje na promene koje su došle do izražaja u današnjoj strukturi međunarodnog robnog prometa i na izvesne političko-ekonomske promene današnjeg sveta. Pod tim uglom gledanja on podvlači da i pitanje regulisanja odgovornosti ugovornih strana za potpuno ili delimično neizvršenje ugovora ima poseban značaj.

U prvom delu svoje doktorske disertacije D. Mitrović izlaže najpre istorijat i uzroke nastanka klauzula neodgovornosti uopšte. Kritikujući sadašnje shvatanje klauzula neodgovornosti, a polazeći od pojma i sadržine ugovorne odgovornosti u anglosaksonskom i kontinentalnom pravu i pojavnih oblika tih klauzula u praksi, D. Mitrović pod klauzulama neodgovornosti shvata sve odredbe ugovora kojima ugovorne strane na povoljniji način određuju svoj položaj u ugovoru isključujući ili modifikujući izvesne svoje obaveze odnosno uključujući ili ograničavajući svoju odgovornost po svim ili pojedinim obavezama iz ugovora, uz navođenje ili bez navođenja određenih okolnosti.

U drugom delu disertacije, koji nosi naslov „Regulisanje klauzula neodgovornosti kod trgovačke kupoprodaje sa stranim elementom“, najpre su razmatrani, s obzirom na konstatovanu pravnu prirodu ovih klauzula, izvori prava i pravila koji regulišu ugovor o trgovačkoj kupoprodaji sa stranim elementom, a zatim neposredni izvori i pravila koja regulišu klauzule neodgovornosti.

Prilikom razmatranja izvora prava i pravila koji regulišu ugovor o trgovačkoj kupoprodaji sa stranim elementom, Mitrović podvlači da pri današnjim izmenjenim ekonomskim, političkim i drugim uslovima regulisanje i zaštitu nacionalne ekonomije u odnosu na inostranstvo nije više moguće vršiti pomoću

klasičnih normi međunarodnog privatnog prava. Danas postoji čitava „lepeza izvora koji regulišu ugovorne odnose međunarodne trgovine... Na osnovu ovih proučavanja D. Mitrović dolazi do zaključka da je, iako danas ne postoji izgrađen sistem i čvrst stav o redu, prvenstva primene postojećih izvora, nužno radi celovitog sagledavanja sve ove izvore proučavati u okviru jedne jedinstvene pravne discipline i da takvu pravnu disciplinu predstavlja međunarodno privatno pravo.

U trećem delu disertacije „Specifična pitanja međunarodnog privatnog prava i tendencije njihovog rešavanja kod pojedinih vrsta klauzula neodgovornosti“ podvučeno je da, zbog akcesornosti klauzula neodgovornosti u odnosu na ugovor, pravo koje je nadležno za ugovor o trgovačkoj kupoprodaji sa stranim elementom reguliše i ove klauzule, ali da je potrebno kod svake pojedine vrste klauzula neodgovornosti utvrditi: koja su to pitanja za čije regulisanje je potrebno odrediti nadležno nacionalno pravo (pravo jedne određene države) i koje je to nacionalno pravo, odnosno rešiti klasična pitanja međunarodnog privatnog prava shvaćenog u najužem smislu, i na taj način dobiti potpunu sliku o mestu, ulozi i dejstvu ovih klauzula u međunarodnom obimu.

Rezultati do kojih je D. Mitrović došao svode se uglavnom na sledeće: da klauzule neodgovornosti nisu samo one koje prava država zabranjuju nego sve klauzule i stipulacije ugovora pomoću kojih u međunarodnom prometu na razne načine ugovorne strane isključuju — neposredno ili posredno — ili ograničavaju svoju odgovornost; da postoje tri osnovne vrste klauzula u ovoj materiji; da postoji izvesna razlika u izvorima pravila koja se primenjuju na ove klauzule u fazi kad nema spora i kad postoji spor; da se prilikom određivanja i primene nacionalnog prava ne pravi razlika da li su u pitanju klauzule neodgovornosti neposredno redigovane od ugovornih strana ili klauzule sadržane u odredbama tipskih ugovora ili opštim uslovima prodaje; da su one promenile formu svog izražavanja i da se pojavljuju uglavnom u dozvoljenim oblicima; da najveći broj nacionalnih prava ne priznaje valjanost onim klauzulama neodgovornosti kroz koje se isključuje odgovornost za dolus ili grubu nepažnju; da ove klauzule predstavljaju realnost i da se sve one ne moraju tretirati kao nepoželjne i štetne, osim kad se radi o najtežim stepenima krivice.

Disertacija D. Mitrovića i po svojoj tematici i po svojoj dokumentovanosti i po nizu originalnih postavki i novih rezultata predstavlja ozbiljan doprinos nauci međunarodnog privatnog prava.

10. *Dr Dušan R. Paravina*: „RAD KOD KUĆE RADNIKA“, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu 4. novembra 1965. godine pred komisijom koju su sačinjavali: dr Aleksandar Baltić, redovni profesor, dr Nikola Stjepanović, redovni profesor i dr Milan Despotović, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja komisije o oceni disertacije:

Doktorska disertacija kandidata Dušana Paravine ima 226 kucanih stranica i sadrži uvod, dva dela i zaključak.

U uvodu disertacije se daje ekonomsko-socijalna podloga problema i preciziraju metodološke koncepcije i stvarni okvir za dalji rad.

Pošto je izneo značaj određivanja pojma rada kod kuće radnika kao društveno-ekonomske i pravne kategorije u pojedinim društvenim sistemima i kod nas, u prvoj glavi prvog dela kandidat Paravina najpre obrađuje opšti pojam

rada kod kuće radnika, obuhvatajući definiciju ovog pojma i njegove bitne elemente u koje ubraja: rad radnika za jednog ili više poslodavaca odnosno organizacija, profesionalno vršenje od strane radnika rada kod kuće, mesto gde se rad obavlja i pravo na zaradu. Druga glava je posvećena pojmu rada kod kuće radnika u radnom pravu drugih zemalja, i to kako kapitalističkih tako i socijalističkih zemalja uz isticanje razlika i sličnosti na koje se tamo nailazi, sa svojim kritičkim osvrtom i stavom. U trećoj glavi je posebna pažnja posvećena pojmu rada kod kuće radnika u radnom pravu naše zemlje. Najpre se daje kratak pregled shvatanja i zakonskih rešenja ovog problema u radnom pravu stare Jugoslavije, da bi se zatim pojam rada kod kuće radnika, sasvim produbljeno, obradio u radnom pravu nove Jugoslavije sa vrlo iscrpnim pregledom zakonodavstva i teorije po ovom pitanju. Posle toga Paravina postavlja svoju definiciju pojma rada kod kuće radnika. Najzad, četvrta glava prvog dela disertacije bavi se problemom diferenciranja rada kod kuće radnika od drugih sličnih kategorija, kao što su: starinska kućna industrija ili privreda, kućna ili domaća radinost i zanatski rad, a što je bilo neophodno da bi se mogao istaći poseban pravni značaj pojma rada kod kuće radnika, njegova definicija i razlike.

Drugi deo disertacije, koji je i najveći po obimu, autor je posvetio jednom od vrlo spornih pitanja iz ove oblasti: kakva je pravna priroda odnosa između radnika kod kuće i organizacije odnosno poslodavca. Istakavši značaj i složenost postavljenog pitanja, kandidat u prvoj glavi ovog dela obrađuje pitanje pravne prirode odnosa između radnika kod kuće i poslodavca u radnom pravu kapitalističkih zemalja zadržavajući se kritički na teoriji ekonomske subordinacije, teoriji pravne subordinacije i mešovitoj teoriji. Autor je posebno mesto dao ovom problemu posmatranom i kroz radno pravo socijalističkih zemalja uz svoj osvrt na tamo postojeća shvatanja i zakonska rešenja. Druga glava drugog dela sadrži razmatranja i analizu raznih shvatanja koja se o pravnoj prirodi odnosa između radnika kod kuće i organizacije (poslodavca) pojavljuju u teoriji, zakonodavstvu i praksi naše zemlje. Najpre se problem obrađuje ukratko u radnom pravu stare Jugoslavije, da bi se, zatim, na širokoj osnovi prešlo na radno pravo nove Jugoslavije. Na kraju autor, pošto je dao kritički osvrt na postojeća shvatanja, zauzima stav po kome je pravni odnos između radnika kod kuće i organizacije odnosno poslodavca, po svojoj pravnoj prirodi, radni odnos.

Tema koju obrađuje Paravina, iako nije nova, vrlo je složena i aktuelna sa gledišta našeg prava i prakse. U svojoj obradi ove teme Paravina se služi naučnom metodom i vrlo pedantno i savesno ispituje ključna pitanja koristeći pri tom obilato našu i stranu literaturu. On svako pitanje iz ove oblasti posmatra i analizira i sa društveno-ekonomskog i sa pravnog aspekta, tražeći u rešavanju tih pitanja njihov klasni sadržaj i društveno-politički značaj, ulazeći u samostalnu kritičku osvrte, analize i zaključke. Pri tome, autor se ne zadovoljava samo da ukaže na nedostatke i slabosti u teoriji i zakonodavstvu u pogledu shvatanja i rešavanja pojedinih pitanja i rešenja iz ove oblasti, već čini napor da postavi i obradi pojam rada kod kuće radnika, njegove bitne elemente i zauzme sopstveni stav o pravnoj prirodi odnosa između radnika kod kuće i organizacije odnosno poslodavca, dajući, u skladu sa zaključcima do kojih je došao, predloge za pravno regulisanje rada kod kuće radnika de lege ferenda.

Ono što treba naročito podvući to je da disertacija Dušana Paravine predstavlja samostalan rad o radu kod kuće radnika, prezentiran i obrađen u celini

i sistematski na način i u obimu u kome to nije do sada učinjeno u našoj teoriji radnog prava i praksi, sa potrebnom sigurnošću u vladanju celokupnom materijom, sa puno ljubavi i vrlo savesno, sa sopstvenim stavovima, sve na bazi svestranog razmatranja i analize problema i pitanja koja obrađuje. Sve to ukazuje da Paravina ima kvalitete i sposobnosti potrebne za samostalni teorijski i naučno-istraživački rad, a da njegova disertacija predstavlja nov prilog teorijskoj obradi problema vezanih za rad kod kuće radnika u našem socijalističkom društvu i praksi.

11. *Nikola M. Jovanović*: — „LOKACIJA PREDUZEĆA DUVANSKE INDUSTRIJE JUGOSLAVIJE“. Doktorska disertacija je odbranjena 10. novembra 1965. godine na Ekonomskom fakultetu u Beogradu.

Izvod iz Izveštaja o pregledu i oceni disertacije:

Disertacija se sastoji iz uvoda, dva dela i zaključaka, a obrađena je na 277. strana sa 34 tabele u prilogu.

U uvodu doktorske disertacije N. Jovanović ističe značaj „prostorne komponente“ u razvoju privrede jedne zemlje i u formiranju njene teritorijalne strukture. Posebno je ukazano na negativne efekte neracionalne lokacije, kao i na značaj razmeštaja i lokacije industrijskih preduzeća u socijalističkoj privredi. U pogledu lokacije preduzeća duvanske industrije navode se uglavnom dve alternative čiju optimalnost treba istražiti.

Prvi deo disertacije obuhvata četiri poglavlja. Prethodno se govori o razvoju teorije razmeštaja i daje kritički osvrt na razna shvatanja građanskih ekonomista o lokaciji preduzeća. Razmatrajući teorije lokacije, koje se u kapitalističkom svetu javljaju već u prvoj polovini XIX veka, N. Jovanović se najpre zadržava na teoriji razmeštaja i lokacije poljoprivrede *J. H. von Thünen*, a zatim na „štandornim“ teorijama. Kandidat je našao za potrebno da šire prezentira i oceni koncepciju *A. Webera*, koji se smatra osnivačem teorije industrijske lokacije, kao i teoriju švedskog ekonomiste *T. Palandera*.

Od najnovijih teorija lokacije, prikazani su i ocenjeni radovi američkih ekonomista *Isarda* i *Hoovera*, a posebna pažnja posvećena je koncepciji „prostorne ekonomije“ *A. Lösch*, koji daleko šire, svestranije i realnije tretira faktore relevantne za izbor lokacije preduzeća.

U drugom poglavlju autor ukazuje na promene u intenzitetu delovanja pojedinih lokacionih faktora u uslovima kapitalističke privrede, dok u trećem poglavlju iznosi osnovne karakteristike razmeštaja i lokacije preduzeća u sklopu socijalističke privrede.

Četvrto poglavlje obuhvata analizu specifičnih uslova razmeštaja u našoj zemlji. Ističe se radničko upravljanje i komunalni sistem, kao pokretačke snage privrednog razvoja, pa i razmeštaja preduzeća. Istovremeno su navedeni i problemi u vezi sa disproporcijom u privrednom razmeštaju i propusti u odnosu na lokaciju pojedinih industrijskih preduzeća.

U drugom delu disertacije, koji se sastoji iz pet poglavlja, obrađeni su problemi lokacije preduzeća duvanske industrije. U prvom i drugom poglavlju izložene su organizaciono-tehničke i ekonomske karakteristike proizvodnje i prerade duvana i razmeštaj poljoprivredne proizvodnje duvana kao sirovinске baze za industrijsku preradu.

Treće poglavlje obuhvata analizu razvoja i lokacije preduzeća duvanske industrije Jugoslavije u uslovima delovanja raznih istorijskih, političkih i ekonom-

skih faktora. Problem je posmatran kroz tri perioda: period do prvog svetskog rata, period između dva rata i period posle drugog svetskog rata.

U četvrtom poglavlju autor je obradio način delovanja opštih faktora lokacije, dok je peto poglavlje posvećeno analizi uticaja specifičnih lokacionih komponenata. Kandidat svodi probleme lokacije preduzeća duvanske industrije na izbor lokacije preduzeća za preradu duvana, s obzirom na veći broj relevantnih faktora i zadržava se uglavnom na dve lokacione varijante — orijentacija ovih preduzeća na sirovinske izvore ili na centre realizacije gotovih proizvoda. Dokažući prednosti svake od tih alternativa, Jovanović je dao niz originalnih tabela o troškovima transporta u tri velike fabrike duvana, i to u Skoplju, Nišu i Zagrebu.

U ovom delu svog rada kandidat je dao i niz dragocenih analiza i podataka o teritorijalnoj strukturi proizvodnje i potrošnje duvanskih preradevina u Jugoslaviji. Pri ovome, posebno je naglašeno da korišćenje kapaciteta novoformiranih duvanskih kombinata ne zadovoljava usled ograničene potrošnje u zemlji i neznatnog izvoza, kao i usled zastarelosti opreme i tehnologije prerade.

Na kraju treba istaći i vrlo koristan prilog uz doktorsku disertaciju, koji se sastoji iz 34 tabele koje ilustruju odgovarajuće zaključke do kojih je autor došao.

Ocenjujući doktorsku disertaciju Nikole Jovanovića, ističemo sledeće njene kvalitete:

1. svojim radom kandidat ulazi u analizu veoma aktuelnog i akutnog problema naše privrede odnosno industrije, aplicirajući opšta načela i savremene teorije lokacije na jednu industrijsku granu koja u nas ima priličnu tradiciju;

2. i pored velikog značaja, problematika lokacije nije dovoljno studijski obrađivana u našoj zemlji, a i u svetskoj ekonomskoj literaturi, te ovaj rad predstavlja jedinstvenu studiju ne samo u oblasti duvanske industrije već i u oblasti lokacije industrije uopšte;

3. kandidat je u svojoj tezi dao pregled celokupne (ili bar najvažnije) savremene literature iz oblasti razmeštaja i lokacije privrede i preduzeća — ocenjujući izložene teorije i koncepcije sa pozicija marksističke ekonomske teorije i prakse socijalističke privrede;

4. posebno je veliki doprinos kandidata Jovanovića što je, analizirajući uslove i faktore razvoja industrije duvana u Jugoslaviji i prilazeći monografski genezi svake fabrike pojedinačno, vrlo reljefno ocrtao ekonomiku ove grane industrije, dokumentujući to i statističkim podacima i ne gubeći nikad iz vida ulogu lokacije (ove ili one fabrike) u konačnom uspehu preduzeća i grane u celini;

5. ova disertacija može imati posebni značaj za praktičnu ekonomsku i poslovnu politiku pri investiranju, bilo za podizanje novih fabrika duvana bilo za rekonstrukciju postojećih. Analizirajući transportne troškove za prevoz duvana i cigareta, kandidat je utvrdio prioritetnu ulogu pojedinih lokacionih faktora i došao do zaključka o većoj optimalnosti tržišne lokacije za najveći broj preduzeća za preradu duvana.

U prilog veće racionalnosti tržišne orijentacije, autor navodi jednu veoma karakterističnu činjenicu — da se za spravljanje mešavine duvanskih sirovina za proizvodnju cigareta koriste razni tipovi duvana koji se obično ne proizvode u jednom rejonu poljoprivredne proizvodnje duvana (sa jednog proizvodnog područja može se koristiti najviše 20 do 50% sirovog duvana). Stoga je neop-

hodno dovoženje jednog dela sirovina iz drugih proizvodnih rejona, što ukazuje na prednosti tržišne lokacije.

Doktorska disertacija ima i izvesne nedostatke od kojih svakako ne može biti imun rad koji u ovoj oblasti ima, u izvesnom smislu, pionirski karakter. To se izražava u tome što nije održana proporcija između teorijsko-istorijskog i opšteekonomskog dela, sa jedne strane, i problema i koncepcija lokacije preduzeća duvanske industrije, sa druge strane, koja je već samom temom rada inicirana. Pored ovog, između opštih faktora i specifičnih faktora lokacije povučena je mehanička granica, iako se oni teško mogu odvojeno tretirati.

U celini uzevši, rad Nikole Jovanovića predstavlja ozbiljan doprinos našoj stručnoj i naučnoj literaturi iz oblasti ekonomike industrije i industrijskih preduzeća, a posebno iz oblasti lokacije preduzeća duvanske industrije gde ima i svoju aplikativnu vrednost.

12. *Dr Slavko S. Marković: „ULOGA I POLOŽAJ JAVNOG PRAVOBRANILAŠTVA U NAŠEM GRAĐANSKOM PRAVOSUDU“*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Skoplju dana 13. decembra 1965. godine pred komisijom koju su sačinjavali: dr Adam Lazarević, redovni profesor, dr Ivo Puhan, redovni profesor i dr Dimitar Pop Georgijev, vanredni profesor.

Izvod iz Izveštaja o oceni disertacije:

Disertacija ima ukupno 236 stranica a sadrži uvod i pet delova podeljenih na glave. Uvod tretira opšte probleme o postavljenoj temi, kao i predmet i plan daljeg rada.

U prvom delu govori se o uzrocima pojave i o razvitku ustanove javnog pravobranilaštva, kao i o njenoj funkciji i organizaciji u našoj zemlji i nekim drugim zemljama. Po oceni Komisije, naročito dobro i svestrano iako u zbijenoj formi prikazana je pojava i razvitak javnog pravobranilaštva u Jugoslaviji.

Drugi deo tretira ulogu i položaj javnog pravobranilaštva u ostvarivanju zaštite imovinskih prava društveno-političkih zajednica. U prvoj glavi razmatrana su pitanja o javnom pravobranilaštvu kao organu građanskopravne zaštite, o specifičnim oblicima učešća društveno-političkih zajednica u građanskom pravosuđu, o organima pred kojima se vrši zastupanje, o domenu zastupanja u pojedinim postupcima, kao i o subjektima zastupanja. Po oceni Komisije naročito su interesantna izlaganja o sadržini i specifičnostima pravobranilačke funkcije i o javnom pravobranilaštvu kao organu građanskopravne zaštite. Posebnu pažnju, u naučnom i stručnom pogledu, prema istoj oceni, zaslužuje i dato izlaganje o specifičnim oblicima učešća društveno-političkih zajednica u pravnom životu, o njihovom građanskopravnom subjektivitetu, kao i o njima kao učesnicima ili strankama u građanskom pravosuđu. U drugoj glavi se razmatra položaj javnog pravobranilaštva u vršenju navedene funkcije kroz razmatranje opšteg pravnog položaja javnog pravobranilaštva u našem pravnom sistemu, u organizaciji društveno-političkih zajednica kao pravnih lica, internog položaja javnog pravobranilaštva, kao i pravnog dejstva njegovih procesnih radnji. Po oceni Komisije dobro je prikazan i proučen opšti pravni položaj javnog pravobranilaštva u našem pravnom sistemu a naročito međusobni odnos javnog pravobranilaštva i javnog tužilaštva, njihova međusobna prava i dužnosti, kao i razlike između njihovih položaja i funkcija.

U trećem delu reč je o ulozi i položaju javnog pravobranilaštva u ostvarivanju društveno-pravne obaveze radnih organizacija da očuvaju integritet društvenih sredstava kojima upravljaju. U prvoj glavi posebno je reč o društveno-pravnoj obavezi radnih organizacija i organizaciji kontrole njihovog izvršenja i o pravnim karakteristikama ovlašćenja javnog pravobranilaštva. Po oceni Komisije ova izlaganja zaslužuju posebnu pažnju, kako po načinu tretiranja pojedinih pitanja tako i po načinu iznošenja sopstvenih i novih gledišta i stavova. Ovo naročito u pogledu pravnih karakteristika ovlašćenja javnog pravobranilaštva za ostvarivanje imovinskopravnih zahteva radnih organizacija i u pogledu kontrole izvršenja društveno-pravnih obaveza radnih organizacija. U drugoj glavi govori se o položaju javnog pravobranilaštva u izvršenju navedene funkcije. Pored opšteg pravnog položaja, ovde je detaljno razmatran i procesno-pravni položaj lica ovlašćenih za ostvarivanje tuđih imovinskopravnih zahteva. Razgraničavajući ulogu i položaj javnog pravobranilaštva u vršenju ove funkcije od uloge Službe društvenog knjigovodstva i javnog tužilaštva, prema oceni Komisije, daje se veoma interesantno i uspešno razmatranje procesnog položaja javnog pravobranilaštva u ostvarivanju imovinskopravnih zahteva radnih organizacija.

Četvrti deo tretira ulogu i položaj javnog pravobranilaštva kao službe pravne pomoći (punomoćnika). Razmatrajući pojam i karakteristike službe pravne pomoći, odnos službe pravne pomoći i javnog pravobranilaštva, kao i koncepciju javnog pravobranilaštva kao službe pravne pomoći, kandidat, po oceni Komisije, daje dobro obrazloženu kritiku koncepcije javnog pravobranilaštva kao službe pravne pomoći i smatra da bi takvo proširenje njegovog delokruga bilo necelishodno.

Na kraju, u petom delu, razmatra se uloga i položaj javnog pravobranilaštva de lege ferenda. Ovde su ponovo i konačno iznete neke najbitnije i kritičke napomene i primedbe koje se odnose na pojedina gledišta o javnom pravobranilaštvu, kao i na stavove prihvaćene u našem pozitivnom zakonodavstvu. Ovde je konačno ukazano i na položaj javnog pravobranilaštva prema organima samoupravnih organizacija.

Disertacija je, uzeto uopšte, pisana dobrim stilom i jezikom. Ona pokazuje da kandidat poznaje materiju o kojoj piše i da sa sigurnošću vlada njenom sadržinom. On detaljno iznosi gledišta drugih autora, zakonodavstva i prakse, dobro i sveobuhvatno prikazuje i proučava odgovarajuće pravne propise i pri tome redovno iznosi svoja sopstvena gledišta i shvatanja i zauzima određen i jasan stav. On dalje ukazuje na izvesne terminološke neujednačenosti i na značaj jedne dobre pravne terminologije i potrebu terminološkog ujednačenja.

Konstatujući da disertacija predstavlja samostalan rad i prilog za našu nauku, Komisija ističe da se za ovu disertaciju sa razlogom može reći „da je ona stvarno i jedan pionirski rad iz ove oblasti“. Jer, ustanova javnog pravobranilaštva u nas je malo obrađivana u naučnom pogledu. Sistematskih naučnih i stručnih radova iz ove oblasti nije bilo. Ova činjenica ukazuje na posebnu vrednost ove disertacije, jer je za njenu dobru i uspešnu izradu morao biti uložena poseban napor i trud.